

матеріалу, його інтерпретацією, активізацією вже розпочатих наукових розробок та досягнення їх логічного завершення.

Література:

1. Освіта України в умовах воєнного стану. 2022: Інформаційно-аналітичний збірник. / МОН. Інститут освітньої аналітики. Київ. 2022. С. 29. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2022/Mizhn.serpn.ped.nauk-prakt.konferentsiya/Inform-analytys.zbirn-Osvita.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu.22.08.2022.pdf>

2. Кіпенський А., Підбуцька Н., Пономарьов О. Особливості подолання стресу під час воєнного стану викладачами закладів вищої освіти. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2023. Т. 1. С. 65–75.

3. Мороз Л.І., Сафін О.Д. Модель розвитку стресостійкості здобувачів вищої освіти в умовах воєнного стану. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2022. Т. 33 (72). № 5. С. 48–53.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-321-0-77>

СНАТГРТ ЯК СПІВАВТОР ТЕКСТІВ НАУКОВИХ РОБІТ ЗДОБУВАЧІВ РІВНЯ «ДОКТОР ФІЛОСОФІЇ»

Ягодзінський Сергій Миколайович
*доктор філософських наук, професор,
проректор із навчально-методичної роботи,
ПВНЗ «Європейський університет»
м. Київ, Україна*

Козинець Анатолій Олександрович
*завідувач навчальної частини,
ПВНЗ «Європейський університет»
м. Київ, Україна*

Кам'яний вік скінчився не тому, що закінчилось каміння. Це спостереження свого часу повторювали деякі засновники квантової механіки, які ніяк не могли перебороти спротив адептів ньютонівської фізики. Ідея квантів ну ніяк не вписувалась у звичну, зручну, зрозумілу,

комфортну картину світу. Вмирають не ідеї, а ті, хто їх підтримує, – до такого висновку прийшли тоді родоначальники нового наукового напрямку.

Але темп, який задало суспільство на початку нового століття, не дає можливості, права й часу на очікування поступової адаптації до нових можливостей, систем і технологій з боку всіх членів суспільства. Ми мусимо рухатись суголосно з розвитком технологій, адже нині саме вони визначають зміст соціальних процесів; вони забезпечують конкурентноздатність; вони окреслюють напрями цивілізаційної динаміки; вони підтримують економіку, виробництво, освіту, державне управління, сферу послуг.

Наївно було б вважати, що людина відмовиться від небаченого рівня комфорту, швидкості, зручності, безпеки, які надають інноваційні технології. Відтак, мусимо міркувати не про те, як повернутись у добрі старі часи, а як відкрити для людини нові простори її реалізації, як зняти з неї марудну роботу, яка ще вчора відбирала час, кошти, енергію, мотивацію.

Що відволікає здобувачів наукових ступенів від наукових досліджень? Звісно, це складання звітів, аналітичних записок, текстів. Лівову частину часу здобувачі витрачають на підбір наукової літератури, на формування текстових блоків, на компоновку, вичитку, редагування, коректуру, внесення правок тощо. Не буде перебільшенням стверджувати, що захисту дисертації передують не стільки проведення польових досліджень, скільки робота з рецензентами, редакторами, видавцями. Єдині фахівці, яких зустрічають на своєму шляху здобувачі рівня «Доктор філософії» (а в минулому – наукового ступеня кандидата наук), – це наукові керівники та опоненти. Опоненти, які мали бажання й час прочитати дисертацію, могли висловити зауваження реально наукового змісту, оцінити методологію проведення дослідження, зіставити мету, завдання з отриманими висновками, вказати на переваги й недоліки роботи, окреслити її перспективність.

Описаною траєкторією рухалась наука та навіть псевдонаука сотні років. Молоде покоління пропонувало ідеї, старше – оцінювало, допускало до наукового товариства, пропонувало місця на кафедрах, в лабораторіях, дослідницьких інститутах.

Нещодавня поява інтелектуальних систем, відомих як системи штучного інтелекту, не на жарт сполохала і освітян, і вчених. Виявляється, штучні системи здатні самостійно генерувати не лише тексти, в яких неможливо виявити плагіат, а й формулювати ідеї, висувати гіпотези, надавати структуровані рекомендації щодо напрямків досліджень. При цьому варто враховувати, що інтелектуальні системи роблять це не випадковим чином, а з урахуванням даних, наукових

публікацій, аналізу текстів, результатів наявних досліджень, використовуючи евристичні алгоритми, потенціал нейронних мереж і нечіткого програмування.

Цей аспект у деякого може викликати етичні застереження. Як же так, не дослідник продукує ідеї, а машина! Не вчений визначає пріоритети і напрями наукового пошуку, а інтелектуальна система з аналізу текстів!

Але, якщо не сприймати науку як «гру в бісер» – беззмістовну й порожню, то слід визнати – головне не те, хто і як отримує науковий результат. Головне – це сам науковий продукт, його істинність та можливість використання в техніці, технологіях, соціальному житті чи побуті. Чи знаємо ми імена вчених, результатами досліджень яких користуємось? Навіть більше – чи можемо ми стверджувати, що кінцевий продукт – це результат діяльності одного окремого вченого, а не колективів, представлених плеядами дослідників – як талановитих, так і не дуже? Недаремно свого часу В. Вернадський писав про ноосферу як сферу розумної діяльності людей. В ноосфері, на думку академіка, зріли ідеї, які згодом схоплювались вченими та перетворювались на кінцевий науковий результат. На додачу, на шляху отримання наукових результатів зазвичай стоять люди, їх емоції, мотивації, боротьба за визнання, проблеми з фінансуванням досліджень чи навіть передчасна чи планомірна смерть.

Що пропонують інтелектуальні системи? Відсутність людського фактору, швидкість, системність, залучення лише сучасної інформації, відсутність часових обмежень, одночасна робота із пошуку та обробки інформації, формулювання гіпотез, ідей, припущень з урахуванням усього масиву доступних даних. Хто буде сперечатись із тим, що жоден дослідник, окрім безумовних геніїв, не здатен виконати подібну роботу в більш менш адекватні терміни?

З огляду на зазначене, чи можемо ми обмежувати використання ChatGPT під час написання здобувачами рівня «Доктор філософії» текстів своїх наукових досліджень? На нашу думку, ні. Адже це нераціональна витрата часу та людського ресурсу тими, хто обрав шлях становлення себе як фахівця вищого рівня кваліфікації. Якщо інтелектуальна система здатна класифікувати наукові джерела, проводити їх систематизацію, виявляти суперечності авторів та прогалини в існуючих дослідженнях, пропонувати напрями подальших розвідок, відкидати хибні уявлення, оцінювати імовірності розвитку подій, враховувати багатофакторність явищ і процесів, то який сенс змушувати це робити вченого? Тим паче, що все описане не буде тієї якості і з тією швидкістю, з якою це здатен надати ChatGPT та аналогічні йому системи.

Роль дослідників, вчених, освітян, а з часом і всіх людей буде трансформуватись. Як нині ніхто не віднімає і не ділить у стовпчик, так з часом ми віддаватимемо інтелектуальним системам ту роботу, яка ще сьогодні вважається винятковою прерогативою людини. Не вперше і, очевидно, не востаннє, людина змушена шукати ті сфери, в яких вона – свідомо, творча, унікальна інтелектуальна істота – з найбільшою користю, сенсом і результативністю може реалізувати свій життєвий потенціал, розкритись як індивідуальність, проявити здібності і таланти, які поки що не можуть бути відтвореними нічим (ні калькулятором, ні комп'ютером, ні інтелектуальними системами), крім неї.

Наостанок дамо відповідь на питання, яке винесене в заголовок – так чи можна називати ChatGPT співавтором текстів наукових робіт здобувачів рівня «Доктор філософії»? Відповідь очевидна – ні! Автор – це завжди людина. Інша справа, чи зупиниться автор на тому, що йому запропонує інтелектуальна система, чи відчуватиме він себе творцем нового, чи матиме гордість за відкриття, чи розумітиме свій внесок у науку, техніку, розвиток цивілізації? Якщо ж все, на що буде здатен і чим задовольняє свій запит до життя здобувач рівня «Доктор філософії» – це майстерне жонглювання текстовими блоками, які видала інтелектуальна система, – то така його – цього аспіранта, студента, псевдовченого – доля. Доля прожити «в холосту», без проривів, без відчуття реалізації себе, без розуміння своєї користі в рамках діяльності, яку сам же й обрав. Іншими словами – це шлях в нікуди, в забуття, в зречення себе з втратою своєї ідентичності, індивідуальності та сенсу існування. А в підсумку – це втрата свободи бути собою, бути Людиною!

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-321-0-78>

PLANNING A DISSERTATION: WHERE TO START

Kugai Kseniia Borysivna

Associate Professor at the Department of Philology and Translation,

Kyiv National University of Technologies and Design, Ukraine,

PhD Student of the Institute of Pedagogy,

National Academy of Educational Sciences of Ukraine

Kyiv, Ukraine

A dissertation is a significant scholarly endeavour that demonstrates a PhD student's mastery of a specific subject matter and their ability to contribute original knowledge to the academic community. The success of this